

ПРАВОВІ ФОРМИ УПРАВЛІННЯ КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКОЮ ОСВІТОЮ В УКРАЇНІ

Законодавство України про культуру закріплює право вільного вибору профілю спеціальної освіти у сфері культури. Держава у відповідності із соціально-економічними і національними культурними потребами забезпечує розвиток у сфері культури мережі навчальних закладів, у тому числі наукових установ, гарантує громадянам право на спеціальну освіту в галузі культури та мистецтва. Для реалізації права на здобуття культурно-мистецької освіти згідно з Законами України “Про освіту” та “Про позашкільну освіту” створюється базова мережа державних та комунальних закладів освіти відповідного профілю, здійснюється державна підтримка, законодавче та організаційне стимулювання розвитку закладів освіти всіх форм власності.

Освіта і наука в сфері культури і мистецтв є самостійною галуззю державного управління, яке здійснюється відповідно до Основ законодавства України про культуру та інших законодавчих актів. Визначення шляхів удосконалення форм державного управління культурою, організації та діяльності вищих навчальних закладів культури та мистецтв є однією з проблем національного права. Під цим кутом зору розглядається питання про правове регулювання організації й діяльності закладів вищої культурно-мистецької освіти, про удосконалення правових гарантій, що забезпечують вільне формування професійних творчих кадрів, гарантій забезпечення їм широкого простору для прояву особистої художньої ініціативи, підвищення їх майстерності. При цьому держава не регламентує сам процес формування особистості майбутнього митця (музиканта-виконавця, актора, режисера тощо). Управлінню і відповідній правовій регламентації піддається діяльність навчального закладу, у рамках якого цей процес відбувається, оскільки визнано, що усе, що стосується такої тонкої емоційної сфери, як художня творчість, найменше піддається

механічному адмініструванню, командній системі управління.

Відомо, що стосовно світового співтовариства ми маємо досить стабільну та конкурентноздатну систему підготовки кадрів вищої кваліфікації у сфері культури та мистецтв. Попри все, в період нових суспільно-політичних перетворень відчутно актуалізувалося питання щодо перспектив вітчизняної культурно-мистецької освіти у контексті концептуальних та локальних спроб її реформації. Найбільш важливою стає ідея змістовної, структурно-організаційної та законодавчої відповідності системи підготовки фахівця світовим вимогам. У цьому напрямку активно і цілеспрямовано діють органи державної влади і управління. Так, наприклад, цілком виправданим і досить плідним є введення стандартів багаторівневої підготовки кадрів.

В Україні існує певна децентралізація державної структури управління навчальними та учбово-методичними центрами. Безпосередньо державне управління в галузі культури та мистецтв здійснює Міністерство культури та мистецтв України, в якому створений відділ навчальних закладів. Міністерству підпорядковані 65 навчальних закладів I-II рівнів акредитації (серед яких музичні, художні, хореографічні училища та училища культури та мистецтв, цирковий коледж та коледж декоративного та прикладного мистецтва, кінотехнікуми та театральні школи-студії), 11 навчальних закладів III-IV рівнів акредитації (у тому числі Національна музична академія України, Національна академія образотворчого мистецтва та архітектури, Національний університет культури та мистецтв, Державна музична академія, Академія культури, Академія керівних кадрів культури і мистецтв, Інститут мистецтв та Інститут театального мистецтва, консерваторія). Відповідно до Закону України "Про освіту" та Закону України "Про вищу освіту" ці вищі навчальні заклади у своїй діяльності керуються нормативними актами в сфері вищої освіти, які приймаються Президентом України, Кабінетом Міністрів України, Міністерством освіти та науки України, галузевими міністерствами. Далеко не всі положення спеціального законодавства України про освіту діють ефективно,

оскільки не завжди враховується специфіка освіти у сфері мистецтва, художньої творчості. Тому установи освіти і науки в цій сфері на практиці стикаються з проблемами “приспосовання” цих специфічних установ до загальних шаблонів, хоча зрозуміло, що практично неможливо прирівняти, приміром, консерваторію і технічний ВНЗ.

Вітчизняна культурно-мистецька освіта має багатвікову історію культуротворчих засад, свої особливості й традиції, генетично передбачає феноменологічну проєкцію духовного пізнання. Помилково відходити від першооснов нашої системи для формально-прагматичного екстраполювання загальних правових норм про освіту на таку специфічну сферу діяльності без урахування специфіки управління культурою та мистецтвом.

Організація освіти в сфері мистецтва в Україні сформувалась в умовах високої централізації управління в державі, що мало як свої плюси, так і мінуси: з одного боку, стримувалася ініціатива навчальних закладів, а з іншого – виконувалися єдині державні стандарти і відповідні критерії якості, реально забезпечувалася матеріально-фінансова підтримка з боку держави, що дозволяло досягати високої ефективності навчання. Про це свідчить широке визнання наших дипломів вищих і середніх закладів мистецтва в багатьох країнах світу. Про міжнародний авторитет вітчизняного мистецтва й освіти свідчить наявність близько 300 лауреатів найпрестижніших міжнародних конкурсів серед студентів сфери мистецтва. Однак при здійсненні державного управління освітою в даній галузі мало враховується той факт, що підготовка з спеціальностей мистецтва істотно відрізняється від підготовки кадрів з масових професій тим, що перед студентами ставиться “надзавдання” стати особистістю в мистецтві. Висококваліфікованого виконавця можна виховати тільки за умови індивідуальних занять, причому найчастіше спільними зусиллями декількох викладачів. І це тільки один із специфічних аспектів освіти у сфері мистецтва.

Проблеми розвитку науки в даній сфері зв’язані також із відсутністю достатньої координації й інтеграції зусиль в га-

лузі мистецтвознавства з центру, з розосередженням наукових центрів між різними міністерствами і відомствами. Тому, на наш погляд, доцільно створити учбово-науково-методичний центр мистецтвознавчої науки і художньої освіти і закріпити його правовий статус, прийняти з цього приводу спеціальні нормативно-правові акти.

Як уже підкреслювалося, на відміну від процесу творчості, відносини в сфері організації процесу культурно-мистецької освіти, розвитку нових форм роботи в цій сфері мають потребу в чіткій правовій регламентації прав і обов'язків адміністрації ВНЗ і студентів, адміністрації ВНЗ і відповідного відділу міністерства, управління культури місцевої держадміністрації, органів управління культурою місцевого самоврядування та ін. При цьому зростає роль правових форм діяльності органів держави і, насамперед, актів управління, які мають бути розроблені на основі ретельного аналізу життєвих реалій регульованої сфери. Нормативні акти щодо управління культурно-мистецькою освітою є специфічною формою вираження норм права, повинні ґрунтуватися на загальних принципах управління, бути спрямованими на захист прав громадян, зокрема, охороняти конституційне право на свободу художньої творчості.

Основними видами нормативних актів в області управління культурно-мистецькою освітою є накази, інструкції, постанови. Вони мають також й індивідуальний характер. Аналіз цих форм показує, що більшість актів видається органами державного управління у формі наказів, що найбільшою мірою відповідає характеру управлінської діяльності міністерств культури і мистецтв, освіти і науки, їх територіальних підрозділів, а також характеру тих суспільних відносин, що виникають у даній сфері. Однак вивчення практики видання актів управління з боку міністерства культури і мистецтв показує, що видається також багато актів, обов'язкових для виконання, не закріплених у формі, передбаченій законодавством (зокрема, інформаційних, директивних та інших листів, методичних посібників, рекомендацій, методологічних вказівок тощо). Особливо це стосується актів, що регулюють пи-

тання ліцензування й акредитації ВНЗ, а також їх експертного інспектування. Уявляється, що нормативно-правові акти мають видаватися у формі, передбаченій законодавством. До того ж не всі з управлінських актів, прийнятих центральними органами управління культурою та мистецтвом, проходять реєстрацію в міністерстві юстиції, що на практиці викликає проблеми, пов'язані з тим, що акти, обов'язкові до виконання підлеглими міністерству ВНЗ, виявляються такими, що фактично не мають офіційної юридичної сили. Адміністрація ВНЗ часто опиняється в двоїстій ситуації з приводу реального виконання такого акта: з одного боку, вона зобов'язана виконати акт як підпорядкована установа, а з іншого – цей управлінський акт не має юридичної сили.

По змісту управлінські акти – засіб реалізації функцій органів управління в даній сфері. Державне управління культурно-мистецькою освітою – один із самостійних видів виконавчої діяльності, що має самостійний об'єкт управління і специфічні завдання. Управління в цій сфері включає в себе такі компоненти, як загальне керівництво, діяльність з підбору і розміщення кадрів, організацію планування, фінансування, матеріально-технічного забезпечення тощо. Виконання управлінських функцій в галузі культури та мистецтв здійснюється державними органами разом з органами місцевого самоврядування.

Отже, від ефективності державного управління культурно-мистецькою освітою значною мірою залежить авторитет України по підготовці мистецьких кадрів та її культурно-мистецької сфери у світі. Тому необхідна оптимізація відповідних управлінських структур, пошук нових форм діяльності культурно-мистецьких закладів.